

พฤกษศาสตร์ในจารึกของอาณาจักรศรีวิชัย : จารึกตาลัง ตูโว (Talang Tuwo)

กัมพล มะลาพิมพ์^{1*}, อุเทน วงศ์สถิต², ชลดา จัดประกอบ³

รับบทความ: 22 ธันวาคม พ.ศ. 2565/ แก้ไขบทความ: 30 ธันวาคม พ.ศ. 2565/ ตอรับบทความ: 31 ธันวาคม พ.ศ. 2565

บทคัดย่อ

จารึกตาลังตูโว เป็นจารึกที่สำคัญที่กล่าวถึงอาณาจักรศรีวิชัย พบที่เมืองปาเล็มบังประเทศอินโดนีเซียมี เนื้อหา กล่าวสรรเสริญกษัตริย์ ศรีชัยนาสะ ได้กระทำสวนสาธารณะ (ศรีเกษตร)ซึ่งปรากฏชื่อพืชอยู่ในจารึกด้วย วัตถุประสงค์ของบทความนี้คือ 1.เพื่อจะนำเสนอรายชื่อพืชพื้นถิ่นที่พบในจารึกตาลังตูโว 2. เพื่อแสดงให้เห็นถึงลักษณะทางพฤกษศาสตร์การใช้ประโยชน์และความสำคัญจากพืชที่ระบุในจารึกตาลังตูโวต่อการดำรงชีวิตของผู้คน จากการศึกษาพบว่าปรากฏชื่อพืชท้องถิ่นที่สามารถระบุชนิดได้จำนวน 5 ชนิดได้แก่ มะพร้าว หมาก ต้นชก สาคุและไผ่ ซึ่งพืชเหล่านี้มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของผู้คนในพื้นที่ สะท้อนให้เห็นความสามารถของผู้นำถึงนโยบายการดูแลความเป็นอยู่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตของผู้คนในอาณาจักร ทั้งการอุปโภคบริโภค การคัดเลือกพืชที่สำคัญมาปลูกขยายพันธุ์ และอนุรักษ์ ก่อประโยชน์ระยะยาวต่อผู้คนในอาณาจักร

คำสำคัญ: อาณาจักรศรีวิชัย, จารึกตาลังตูโว, ศรีชัยนาสะ, พืชท้องถิ่น

¹ แพทย์แผนไทยชำนาญการ สถานีอนามัยเฉลิมพระเกียรติฯ ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี 70000

² อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

³ อาจารย์ประจำสาขาการแพทย์แผนไทย คณะสหเวชศาสตร์ วิทยาลัยนครราชสีมา

* ผู้รับผิดชอบบทความ : paleosamly@gmail.com

Botany in The Inscriptions of The Śrīvijaya Kingdom, Talang Tuwo Inscriptions.

Kumpon Malapim^{1*}, U-tain Wongsathit², Chonlada Judprakob³

Received: 22 December 2022/ Revised: 30 December 2022/ Accepted: 31 December 2022

Abstract

Talang Tuwo Inscription is an important inscription found in Palembang, Indonesia that mentions about the Srivijaya Kingdom. Content of this inscription was praised the King Sri Jayanasa made a park (Sri Kaset) that mentions plants grown to benefit the people of His kingdom. The purpose of this article is 1. to present a list of native plants found in the Talang Tuwo inscription 2. to illustrate the botanical characteristics, utilization and importance of the plants listed in the Talang Tuwo inscription to life of the people. From the study, we found that there are 5 types of local plants can be identified, namely Coconut, Betel nut, Arenga Pinnata, Sagoo and Bamboo. Those plants are important for people in the area to live reflects the leadership's ability to take care of livelihoods and manage natural resources for use in the lives of people in the kingdom both consumption, selection of important plants for planting, propagation and conservation will bring long-term benefits to people in the kingdom.

Keyword : Talang Tuwo Inscription, King Sri Jayanasa, Srivijaya Kingdom, Botany

¹ Queen Sirikit's Health Center Kubua, Khu Bua Subdistrict, Mueang Ratchaburi District, Ratchaburi, Thailand

² Assistant Professor of Department of Oriental Languages, Faculty of Archaeology, Silpakorn University

³ Lecturer of Department of Thai Traditional Medicine, Faculty of Allied Health Sciences, Nakhonratchasima College

* Corresponding author: paleosamly@gmail.com

บทนำ

อาณาจักรศรีวิชัยก่อกำเนิดขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 13 (สุภัทรดิศ ดิศกุล (มจ.), 2549) เป็นศูนย์กลางการค้าของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับ จีน อินเดียและตะวันออกเฉียง (กวอด ทรงประเสริฐ , 2547) ควบคุมเส้นทางการค้าพาณิชย์ของอาณาจักรและหมู่เกาะต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ด้วยลักษณะภูมิประเทศเป็นหมู่เกาะ ชายฝั่งทะเล มีพื้นที่ป่าที่เป็นลักษณะป่าฝนเขตร้อนชื้น และมีระบบนิเวศที่หลากหลาย จึงเหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของพืชหลายชนิด เช่น เช่น ตาล ลาน จาก มะพร้าว ต้นชก หมาก สาคุ อินทผลัม สละ ระกำ ซึ่งเป็นพืชวงศ์ปาล์มที่สามารถเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย

พืชวงศ์ปาล์มสามารถใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และ หลักฐานสำคัญที่ระบุถึงการมีอยู่ของอาณาจักรศรีวิชัย ในประเทศอินโดนีเซียปัจจุบัน คือจารึกเกี่ยวข้องกับอาณาจักรศรีวิชัย อายุประมาณ พุทธศักราช 1225-1229 ที่ค้นพบทั้งหมด 6 หลัก (Kulke Hermann, 1993) ได้แก่ จารึกที่พบบริเวณเมืองปาเล็มบังปัจจุบัน บริเวณเกาะสุมาตราตอนใต้ จำนวน 3 หลัก และอีก 3 หลักพบที่เกาะบังกา ลัมบุงใต้ และจัมบี ตามลำดับ นอกจากนี้ ยังมีการค้นพบเศษจารึกที่เตลาลากาบาตู และเศษอีกชิ้นที่bukit Seguntang) ต่อมา Arlo Griffiths ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พบเศษจารึกจากบุม บารู (Bum Baru) (อุเทน วงศ์ สติต, 2557)

จารึกตาลังตูโว (Talang Tuwo) เป็นหนึ่งในจารึกจำนวน 6 หลักที่กล่าวถึงอาณาจักรศรีวิชัย ในเนื้อหาการกล่าวถึงการสร้างสวนสาธารณะโดยกษัตริย์ไว้ให้เป็นทานแก่ประชาชน ปรากฏชื่อพืชท้องถิ่นสำคัญแถบประเทศที่เป็นหมู่เกาะ ป่าฝนเขตร้อนกล่าวถึงการสร้างสวนสาธารณะโดยกษัตริย์ไว้ให้เป็นทานแก่ประชาชน มีรายชื่อพืชที่สามารถระบุชนิดได้ 5 ชนิด เป็นจารึกหลักเดียวที่ระบุชื่อพืชท้องถิ่นโบราณ และในปัจจุบันยังปรากฏพืชเหล่านี้กระจายอยู่ทั่วไปในหลายพื้นที่ของประเทศอินโดนีเซีย และพืชบางชนิดยังมีพื้นที่การเกิดแพร่กระจายมากที่สุดในโลก จึงเป็นที่น่าสนใจถึงความสำคัญของพืชเหล่านี้ ว่าผู้คนใช้ประโยชน์อย่างไรในสังคมอาณาจักรศรีวิชัยในสมัยนั้น ทำให้กษัตริย์ต้องมีรับสั่งประกาศในจารึกให้ปลูกพืชเหล่านี้ไว้ในสวนสาธารณะที่พระองค์ทรงสร้าง

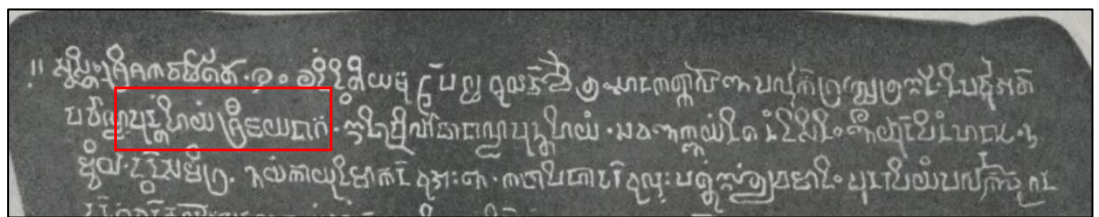

ภาพประกอบที่ 1 ภูมิประเทศเกาะสุมาตราและเกาะบังกา บริเวณที่พบจารึกทั้ง 6 หลัก ประเทศอินโดนีเซีย

Note : From The Art of Sirvijaya (p. 13), by M. C. Subhadradis Diskul, 1980, Oxford University Press.

ข้อมูลทั่วไป

จารึกตาลัง ตูโว ขนาด กว้าง 50 เซนติเมตร ยาว 80 เซนติเมตร ลักษณะทรงสี่เหลี่ยม อักษรหลังปัลลวะ ภาษามาลายโบริธ จำนวน 14 บรรทัด ระบุศักราช 606 (George Coedès, 1930) หรือ พุทธศักราช 1227 สร้างโดย กษัตริย์ นามว่า ศรีชยนาศะ (S'ri Jayanāsa) พระนามนี้ถูกกล่าวถึงในจารึกตาลัง ตูโว ในบรรทัดที่ 2 ว่า ปุนตะ หยัง ศรีชยนาศะ (Punta Hyang S'ri Jayanāsa) (ตัวอย่างลักษณะตัวอักษรดูได้ที่ ภาพประกอบที่ 2)

ภาพประกอบที่ 2 ระบุพระนามว่า ปุนตะ หยัง ศรีชยนาศะ (Punta Hyang S'ri Jayanāsa)

Note : From “Les Inscriptions Malaises de Crivijaya” by George Coedès, 1930 *Bulletin de l'Ecole française d'Extrême-Orient*, 30, p.38.

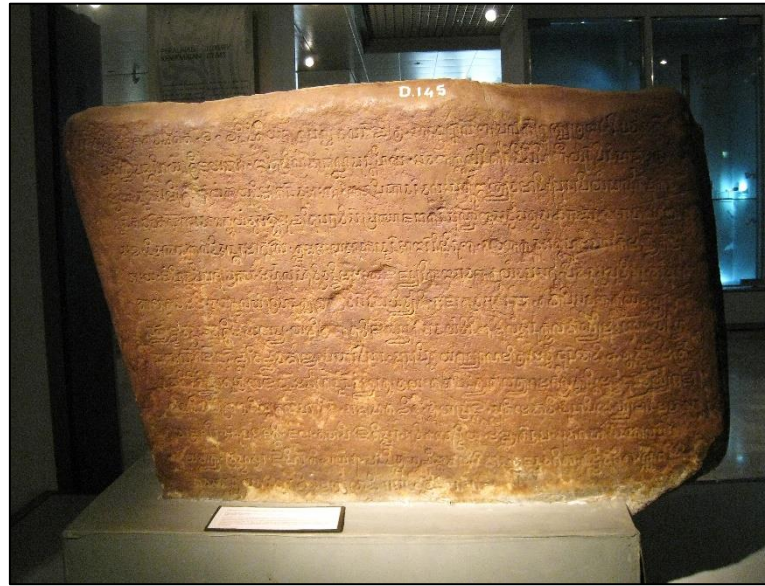
คำอ่าน

บรรทัดที่ 1 Swasti. S'ri saka warsa tita. 606. din dwitiya suklapaksa wulan caitra. sana tatkalana parlak S'ri ksetra ini. Niparwuat

บรรทัดที่ 2 parwanda punta hiyan S'ri Jayanāsa . ini prinadhananda punta hiyan .sawanakna yan nitanan di sini niyur pinan hanau . ru

บรรทัดที่ 3 mwiya.dnan samigra. na yan kayu nimakan wuahna. tathapi haur wuluh pattun ityewamadi. punarapi yan parlak wukan (Sondang Martini Siregar, 2018)

เนื้อหาบางส่วนกล่าวถึง ปณิธานผลกุตของการสร้างสวน ที่ภาษามาลายโบริธ เรียกว่า “parlak” หรือ สวนพฤกษศาสตร์แบบหนึ่งขึ้น ให้ชื่อว่า “S'ri ksetra” (ศรีเกษตร) (Shaharir M.Z., 2017) บุญกุตอื่น ๆ ของพระองค์จึงแผ่ไปยังสรรพสัตว์ทั้งหลายและช่วยให้เขาเหล่านั้นบรรลुพระโพธิญาณด้วย (สุภัทรดิศ ดิศกุล (มจ.), 2549) นอกจากนี้ ในจารึกยังได้ระบุว่า ภายในสวนศรีเกษตรนี้ ยังประกอบด้วยระบบการจัดการน้ำและพันธุ์พืชต้นไม้หรือไม้ผลที่รับประทานได้

ภาพประกอบที่ 3 จารึก ตาลังตูโว (Talang Tuwo)

Note : From Berkas:Talang Tuo Inscription, by Gunawan Kartapranata, 2010, Commons wikimedia (https://id.wikimedia.org/wiki/Berkas:Talang_Tuo_Inscription.jpg) . CC BY-NC-ND.

พืชที่ปรากฏในจารึกตาลังตูโว

ในบทความนี้ศึกษาชื่อพืชที่พบในจารึกตาลังตูโวจะคำแปลเป็นภาษาอังกฤษ โดย Sondang Martini Siregar จากบทความ Talang Tuo inscription: The management of environmental in Sriwijaya period, Indonesian Journal of Environmental Management and Sustainability จากการศึกษาพบว่า มีชื่อพืชในจารึกตาลังตูโวทั้งหมด 7 ชื่อ สามารถระบุชนิดของพืชได้ 5 ชนิด และไม่สามารถระบุชนิดพืชได้ 2 ชนิด แต่สันนิษฐานว่าเป็นพืชตระกูลเดียวกันกับไม้และบางคำแปล เช่น betel nut, areca palm, แปลว่า หมาก ทั้งคู่ ดังปรากฏในข้อความคำแปลว่า

“On March 23, 684 ad, that’s when the park is called Sriksetra is created under the leadership of Sri Jayanasa king. This is the power of intention: I hope planted a tree here,coconut, betel nut, areca palm , sago , and an assortment of trees,the fruit can be eaten, as well as bamboo haur, labu, and pattum, etc.; and hopefully also other plants ...” (Sondang Martini Siregar, 2018)

จากข้อความในจารึกดังกล่าวปรากฏพบรายชื่อพืชดังนี้

1. Coconut หรือ มะพร้าว
2. Betel nut หรือ หมาก
3. Areca Palm บางคำแปลระบุว่า เป็น Arenga pinnata หรือ ต้นขก
4. Sagoo หรือ สาคุ
5. Bamboo หรือ ไม้
6. Labu บางคำแปล ระบุว่า waluh/ valuh ไม่ทราบชนิด

7. Pattum ไม่ทราบชนิด

จากคำศัพท์ภาษามลายูที่ระบุชื่อพืชในจารึกตาลังตูโว มีผู้แปลหลายท่านที่ระบุชื่อพืชที่แปลแตกต่างกันจากบทความดังกล่าว เช่น, พืชชนิดที่ 2 ว่า areca palm (หมาก) พืชชนิดที่ 3 ว่า suger plam / Arenga pinnata (ต้นชก), และ พืชชนิดที่ 6 ว่า Labu ตามคำแปลของศาสตราจารย์ เซเดย์ แปลว่า waluh/valuh (George Coedès, 1930) ไม่สามารถระบุชนิดได้

พืชเหล่านี้เป็นพืชพื้นถิ่นที่เกิดและเติบโตได้ดีในภูมิภาคที่เป็นป่าฝนเขตร้อน แถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และทางภาคใต้ของประเทศไทย รายชื่อพืชต่าง ๆ ที่ปรากฏในจารึกตาลัง ตูโว สามารถแบ่งตามลักษณะทางพฤกษศาสตร์ได้ 2 วงศ์ ได้แก่ วงศ์ “Arecaceae” และวงศ์ “Gramineae” มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

“Arecaceae” (ชื่อเดิมคือ Palmae) หรือพืชวงศ์ปาล์ม ลักษณะส่วนใหญ่เป็นไม้ยืนต้นไม้แตกพุ่ม ใบมีทั้งใบเดี่ยวใบประกอบ ใบอ่อนซ้อนพับเป็นพัด ก้านใบขนาดใหญ่แข็งแรง โคนใบแผ่กว้างเป็นกาบหุ้มลำต้น ดอกเป็นช่อเรียกว่าจั่น ช่อผลเรียกทะลาย (สมพร ภูதியานันต์, 2552) รากมีทั้งชนิดที่แตกใต้ดินและแตกเหนือดิน พืชในวงศ์นี้ที่พบในจารึกตาลังตูโวที่สามารถระบุชื่อและชนิดได้ มีจำนวน 4 ชนิด คือ 1. มะพร้าว 2. หมาก 3. ต้นชกและ 4. สาคุ มีรายละเอียดดังนี้

1. มะพร้าว

มะพร้าว ปรากฏในคำแปลจารึกภาษาอังกฤษเป็นว่า Coconut มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า *Cocos nucifera* L. ลักษณะมีลำต้นเดี่ยว ไม่แตกแขนง ใบมีลักษณะเป็นใบประกอบแบบขนนก พบได้บริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อินโดนีเซีย ออสเตรเลีย นิวกีนิ และกลุ่มเกาะแปซิฟิก ชาวอินโดนีเซียเรียกว่า “Tree of abundance” (ต้นไม้แห่งความอุดมสมบูรณ์) หรือ “Three generations tree” (ต้นไม้สามชั่วอายุคน) หรือ “Tree of life” (ต้นไม้แห่งชีวิต) มะพร้าวเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตชาวอินโดนีเซีย นอกจากนี้ มะพร้าวเป็นต้นไม้แห่งชีวิตเพราะทุกส่วนมีประโยชน์ในชีวิต เอนโดสเปิร์ม (เนื้อลักษณะสีขาวสำหรับเลี้ยงต้นอ่อน) ใช้สำหรับทำเนื้อมะพร้าวแห้งและน้ำมันมะพร้าว ก้านใช้สำหรับเป็นวัสดุก่อสร้างและฟืน เส้นใย เปลือก และรากยังใช้เป็นฟืน ส่วนของต้นปาล์มและเส้นใยใช้ทำหัตถกรรม แสดงว่ามะพร้าวมีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูง เพราะนอกจากคุณค่าทางอาหารแล้ว ยังทำให้มีสุขภาพดี เป็นยารักษาโรค และใช้ทำเครื่องสำอาง (SC Ahuja et al., 2014) ส่วนในบาหลิมี่ “อารัก” เป็นเครื่องตีพื้นบ้านยอดนิยมประเภทแอลกอฮอล์ คือ เหล้าโรงและน้ำมะพร้าวเมา (ดวงกมล การไทย, 2559)

มะพร้าวยังเป็นส่วนหนึ่งในพิธีความเชื่อของบางชนเผ่า เช่น ชาวดาเยก (Dayaks) บนเกาะบอร์เนียว มีพิธีกรรมสำหรับเด็กแรกเกิด โดยให้หมอมผีมาทำพิธีทำเพื่อถ่ายทอดวิญญาณหรือส่งวิญญาณของทารกแรกเกิดไปที่ลูกมะพร้าวเพื่อป้องกันวิญญาณให้ปลอดภัยจากอันตราย และจะกลับเข้ามาเมื่อร่างกายเด็กแข็งแรงเหมาะสม (SC Ahuja et al., 2014)

ในเทคนิคการต่อเรือที่พบในเขตทะเลอาหรับ อินเดีย และตะวันออกเฉียงใต้ พบการใช้ประโยชน์จากเส้นใยมะพร้าว ดังจากหลักฐานการค้นพบซากเรือโบราณ (พนมสุรินทร์) บริเวณบ่อทุ่งจังหวัดสมุทรสาคร พบว่า ท้องเรือใช้ไม้กระดานผูกต่อกันด้วยเชือกและผูกเข้ากับกบเรือให้ยึดติดกัน ตัวเรือหรือกราบเรือเป็นแผ่นไม้กระดานที่เจาะรูแล้วใช้เชือกสึดาร้อยแผ่นไม้ติดกัน ไม้บางแผ่นเจาะรูตรงกลางเพื่อร้อยเชือกเพิ่มความมั่นคง ระหว่างแผ่นไม้แต่ละแผ่นมีเชือกสี น้ำตาลเสริมระหว่างเชือกสี

ดำเพื่อให้เชือกนั้นรัดแน่นไม่แน่นขึ้น หรือ “หมันเรือ” ซึ่งเป็นเทคนิคการต่อเรือแบบอาหรับ (สฤชต์พงศ์ ชุนทรง, 2558) นอกจากนี้ยังพบอินทรีวิัตถุหลาย ประเภท เช่น ลูกมะพร้าว หมาท่อนไม้ เมล็ดข้าว เขากวาง และงาช้าง โดย ผู้ชุดค้นมีความเห็นว่า เรือลำนี้น่าจะมีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 14-15 ซึ่ง ร่วมสมัยกับแหล่งเรือจมอาหรับที่เกาะเบลีตุง (สฤชต์พงศ์ ชุนทรง, 2558) ประเทศอินโดนีเซีย เรือโบราณทั้ง 2 ลำนี้ต่อเป็นเรือเครื่องผูก ซึ่งการเย็บเรือเครื่องผูกจะใช้ทางมะพร้าวมาทำเป็นเข็มร้อยด้วยเชือกใยมะพร้าว (เอิบเปรม และยุวดี รัชรากร, 2562)

ส่วนสรรพคุณของมะพร้าวตามตำรายาไทยนั้น คัมภีร์สรรพคุณแลมหาพิกัต กล่าวถึงสรรพคุณของมะพร้าวไว้ว่า “เยื่อมะพร้าว น้ำมะพร้าว มีรสหวานกระทำให้ชุ่มอกเจริญธาตุให้มีกำลัง แก้กำเดา แต่ถ้าใช้เป็นนิจให้เกิดโทษมากแลรากมะพร้าว ดอกมะพร้าว งวงตาลอันอ่อน มีรสหวานแก้ลงท้อง แก้โลหิต แก้ใช้ริดสีดวงปากเปื่อย” (ประทีป ชุมพล, 2551) ตามความเชื่อของคนไทย เมื่อสตรีตั้งครรภ์ถ้าได้รับประทานน้ำมะพร้าวจะทำให้เด็กในครรภ์แข็งแรง คลอดง่าย ไม่มีคราบไขติดตัว ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้เป็นยาแก้เคล็ดข้อ หรืออาการปวดเหมือนข้อ ประกอบด้วย “ยาอึกุย 1 มะพร้าวอกที่นึ่งที่ข้างหัว 1 กระจุกควายขาว 1 หัวยาจีน 1 รากหญ้าต้น 1 น้ำตาลกรวด 1 รากบากบก 1 ต้มกินหาย เช็ดข้อแล” (หอสมุดแห่งชาตินครศรีธรรมราช, 2558) และ ปรากฏในการใช้ใช้เปลือกผลมะพร้าวแก้อาการลง (ท้องเสีย) ทำลูกกลอน ในตำรับยาในหนังสือบุตรขาวของหมอพื้นบ้านหมอลอย มุกดา หมอพื้นบ้านจังหวัดสุราษฎร์ธานี ประกอบด้วย “หัวกะทือ 1 หมอกเกาะ 1 กะพด 1 (เปลือกผลมะพร้าวเผาไฟ)” (อรทัย เนียมสุวรรณ และคณะ, 2557) แก้อาการท้องเสียทำลูกกลอนกิน

2. หมาท

หมาท ปรากฏในคำแปลจารึกภาษาอังกฤษเป็นว่า Betel Nut/ areca palm มีชื่อวิทยาศาสตร์ *Areca catechu* L. มีถิ่นกำเนิดในทวีปเอเชียเขตร้อน จัดเป็นไม้ยืนต้นจำพวกปาล์ม มีความสูงของต้นประมาณ 10-15 เมตร ลำต้นตั้งตรง เป็นต้นเดี่ยวไม่แตกกิ่งก้าน ลักษณะของลำต้นเป็นรูปทรงกระบอก มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 8-12 เซนติเมตร (สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, 2563) ลักษณะของผลเป็นรูปทรงกลม รูปกลมรี รูปไข่ รูปไข่ปลายแหลม หรือเป็นรูปกระสวยขนาดเล็ก โดยเฉลี่ยแล้วผลที่รวมกันเป็นทะลาย ในหนึ่งทะลายจะมีผลอยู่ประมาณ 10-150 ผล ผิวผลเรียบ มีกิลีบเลี้ยงติดเป็นขั้วผล ผลมีขนาดกว้างประมาณ 5 เซนติเมตร และยาวประมาณ 7 เซนติเมตร ผลดิบหรือผลสดเปลือกผลจะเป็นสีเขียวเข้ม เรียกว่า “หมาทดิบ” ผลเมื่อแก่เปลือกผลจะเปลี่ยนเป็นสีเหลืองส้มทั้งผลหรือสีแดงแกมส้ม (สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, 2563)

การเคี้ยวหมาทพลูเป็นวัฒนธรรมเก่าแก่ที่กระจายอยู่ทั่วทั้งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เอเชียใต้ และเอเชียตะวันออก จากการสืบค้นทั้งทางโบราณคดี ภาษาศาสตร์ และพฤกษศาสตร์ ทำให้พบว่า การเคี้ยวหมาทน่าจะมีจุดกำเนิดมาจากชาวออสโตรนีเซีย ซึ่งหมายถึงบรรดาชาวเกาะในคาบสมุทรมาลายู อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ (สถานีวิจัยแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย FM 101.5 MHz, 2565) โดยหลักฐานเชิงประจักษ์ที่เป็นร่องรอยของการกินหมาทมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 1 ของผู้คนในบริเวณคาบสมุทรและกลุ่มเกาะ คือ โครงกระดูกที่มีฟันดำ พบที่ประเทศฟิลิปปินส์ในแหล่งโบราณคดีอายุราว 5,000 ปี (พจนก กาญจนจันทน, 2563)

หมากเป็นยาสมุนไพรพื้นบ้านที่ใช้โดยทั่วไป ในอินโดนีเซีย เรียกว่า “biji pinang” ใช้บริโภคโดยทั่วไปในภูมิภาคแถบนี้ ในจังหวัดอาเจะห์ (Aceh) ทางตอนเหนือของเกาะสุมาตรา บริโภคเครื่องดื่มที่มีน้ำหมาก ผสมไข่แดง น้ำผึ้ง และนม ถือว่าเป็นประเพณีวัฒนธรรมส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมา (Tim Penyusun Mawardi Umar et al., 2021) นอกจากนี้ยังมีการใช้ประโยชน์ทางการแพทย์แผนโบราณ โดยใช้เป็นยาสมุนไพรรักษาโรคบิดหรือซบปัสสาวะ (Kang Pa Lee et al., 2014) และสารสกัดจากหมากมักใช้รักษาอาการเลือดออกเป็นเวลานาน เช่น การมีประจำเดือนกำเริบ และการเป็นแผล นอกจากนี้ยังใช้รักษาโรคคอติบ ปรสตี การติดเชื้อ ท้องร่วง และโรคบิด (Liza Meutia Sari et al., 2014) แต่ในระบบการแพทย์แผนปัจจุบัน การเคี้ยวหมากอาจเป็นปัจจัยให้เกิดโรคเกี่ยวกับช่องปากและฟัน เช่น โรคมะเร็งช่องปาก ซึ่งในระหว่างการเคี้ยวเมล็ดหมากก่อให้เกิดสารไนโตรซามีน ซึ่งเป็นสารก่อมะเร็งในช่องปาก (Liza Meutia Sari et al., 2014)

ส่วนสรรพคุณตามตำรายาไทย คนไทยโบราณใช้เคี้ยวกับพลูทาบูน อมแก้ปากเหม็น แก้แมงกินฟัน ทำให้ฟันดำ ริมฝีปากแดงในลูกหมากมีสารอัลคาลอยด์ แทนนิน ไขมัน ยางสน และน้ำเมือกอยู่ด้วย ประโยชน์ทางยาใช้เป็นยาสมานอย่างอ่อน (แสงยม พงษ์บุญรอด, 2519) ในคัมภีร์ปฐมจินดาใช้เป็นน้ำกระสายสมานลื่นเปื่อย ความว่า “...ยาสมานลื่นเปื่อย ขนานนี้ทำให้เอา ไบหว้าอ่อนใส่ปากหม้อหนึ่งให้สุกผลเบญกานี 1 มูลโคแห้ง 1 น้ำประสานทอง 1 สีเสียดเทศ 1 รวมยา 5 สิ่งนี้เอาเสมอกันทำเป็นจุก บดปั้นแต่งไว้ละลายน้ำหมากสง ทาปากทาลิ้นกุมารหายดีนักแล...” (ประทีป ชุมพล, 2551) ส่วนหมอเอี้ยะ สายกระสุน หมอพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์ ใช้หมากเป็นส่วนประกอบยาแก้พิษงู โดยใช้ หมากแห้งผสมกับโสดทะนงแดงฝนทั้งกินและทาแก้พิษกัด (ดวงแก้ว ปัญญาญ และกฤษณะ คตสุข, 2561) และสัตว์เลื้อยคลานมีพิษ เช่น ตะขาบ แมงป่อง แมงมุม เป็นต้น นอกจากนี้ ในมิติทางพิธีกรรมความเชื่อของไทย ใช้หมากเคี้ยวร่วมกับตัวยาอื่น ๆ พร้อมกับบริกรรมคาถาแล้วเป่าพ่นแก้อาการผีเข้า เช่น ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดนครศรีธรรมราช กล่าวว่า “...ยาแก้ผีเอารากเล็บมือนาง 1 รากเหรียญ 1 รากไปข้างหัวนออก นั้นเอามาเสกด้วยมนต์นี้ ราชะประพิลา 3 ที่เคี้ยวพ่นกับหมากพลู ครั้นถึงคนจึงพ่น ถ้าต้องผีพรายทนอยู่มิได้เลย...” (หอสมุดแห่งชาตินครศรีธรรมราช, 2558)

3. ต้นชก

ต้นชก ปรากฏในคำแปลจารึกภาษาอังกฤษเป็นว่า *Arenga pinnata* มีชื่อวิทยาศาสตร์ ว่า *Arenga pinnata* (Wurmb) Merr. ลำต้นเดี่ยวขนาด 12 -15 เมตร เส้นผ่าศูนย์กลาง 40 เซนติเมตร (Anders Haagen and Celso B. Lantican, February 2011 – December 2014) เป็นพืชปาล์มสกุลต้นตาลหรือชิด (*Arenga*) มีกระจายพันธุ์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และมักถูกเรียกรวมว่า ปาล์มน้ำตาล (*Sugar Palms*) (รัชดา พงษ์สัตยาพิพัฒน์ และแอนเดอर्स เอส บาร์ฟอด, 2552) พบมากแถบป่าฝนเขตร้อนชื้น มีแสงแดดส่องถึงเติบโตได้ดีในที่ที่มีน้ำไหลผ่าน อยู่บริเวณใกล้แม่น้ำ บริเวณพื้นที่สูง 500-800 เมตร มีฝนตกมากกว่า 1,200 มิลลิเมตรต่อปี 7-8 เดือน และอุณหภูมิเฉลี่ย 25 องศา (Endri Martini and James M. Roshetko, 2011) มีชื่ออื่นอีก เช่น ชาวบ้านจังหวัดพังงา เรียกว่า “ต้นอิเหนา” หรือ “ลูกเหนา”

ต้นชกเป็นปาล์มที่สามารถให้ผลผลิตน้ำตาลจากช่อดอก นอกจากจะให้น้ำตาลแล้วยังสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเอนกประสงค์ เป็นอาหารและเครื่องดื่ม เช่น นำมาทำน้ำหวานที่เรียกว่า “Sagueir” รสชาติคล้ายเบียร์ของชาวยุโรป นอกจากนี้ ชาวอินโดนีเซีย ใช้ส่วน half-cooked

endosperm หรือเนื้อส่วนที่ใช้เป็นอาหารสำหรับเลี้ยงต้นอ่อน บริเวณที่ห่อหุ้มเมล็ด ใช้ในการรักษาโรคโดยใช้เป็นยาระงับปวดและแก้อาการอักเสบ (Evi Sovia and Dian Anggraeny, 2019)

ในประเทศไทยน้ำที่ได้จากช่อดอก หรือวง ทำเป็นน้ำตาลชกสด หรือ มาเคี้ยวจนกลายเป็นน้ำตาลเหนียวหนืดแปรรูปเรียกว่า น้ำตาลชกแฉ่น (กองการศึกษา เทศบาลตำบลบางเตย, ม.ป.ป.) ส่วนลูกชกมาต้มหรือเผาไฟเอาเนื้อในมาทำลูกชกเชื่อมรับประทาน บำรุงกำลัง

4. สาคุ หรือ Sagoo

สาคุ ปรากฏในคำแปลจารึกภาษาอังกฤษเป็นว่า Sagoo ภาษาชวาตั้งเดิมหมายถึงแป้งที่บริเวณลำต้นหรือแก่นของต้นปาล์มสาคุ แต่ปัจจุบันภาษาที่ชาวอินโดนีเซียและชาวมาเลเซียเรียกกันว่า สาคุ หมายถึงแป้งของต้นปาล์มทุกชนิด สาคุ มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า *Metroxylon sagu* Rottb. เป็นปาล์มชนิดหนึ่งในสกุล *Metroxylon* เป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยว มีลำต้นสูงประมาณ 8-10 เมตร เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 40 – 60 เซนติเมตร ลำต้นมีลักษณะคล้ายปาล์มขวดหรือต้นมะพร้าว ลำต้นตั้งตรง เป็นพืชท้องถิ่นที่พบในภูมิภาคร้อนชื้น และตามป่าทั่วไปบริเวณชายฝั่งทะเล พบมากในประเทศแถบใกล้เส้นศูนย์สูตร ทั้งในทวีปเอเชีย หมู่เกาะแปซิฟิก และอเมริกา เป็นพืชที่ต้องการน้ำสูง เติบโตได้ดีในพื้นที่ฝนชุก และสม่ำเสมอ ประมาณ 1,000-2,500 มิลลิเมตร/ปี ชอบอุณหภูมิ ประมาณ 29-32 °C เติบโตได้ดีทั้งแหล่งน้ำจืด และน้ำกร่อย ที่ดินชื้นหรือมีน้ำท่วมขัง หรือป่าพรุ

แป้งจากต้นสาคุ มีการนำมาใช้เป็นอาหารมนุษย์และอาหารสัตว์มานานหลายพันปี และยังคงพบหลักฐานทางโบราณวัตถุว่ามนุษย์ใช้สาคุเป็นอาหารก่อนการปลูกข้าว (ฉัตรชัย สังข์ผุด และคณะ, 2562) ซึ่งอัลเฟรด รัสเซล วัลเลซ (Alfred Russel Wallace) นักธรรมชาติวิทยา ได้กล่าวว่า สาคุถือเป็นแหล่งคาร์โบไฮเดรตและเป็นหนึ่งในพืชที่เก่าแก่ที่สุดที่มนุษย์ใช้กันมาตั้งแต่สมัยโบราณ เช่นเดียวกับกล้วยและเผือก (Donowati Tjokrokusumo, 2018) โดยทั่วไปแป้งสาคุมีลักษณะเหนียว ใส อ่อนนิ่ม และมีการพองตัวมากกว่าเดิม ส่วนองค์ประกอบของแป้งมีคาร์โบไฮเดรตสูง ร้อยละ 84.7 รองจากแป้งมันสำปะหลังที่มีคาร์โบไฮเดรต ร้อยละ 88.2 และมีองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น โปรตีน ร้อยละ 1-2 ไขมันร้อยละ 1 และกากใยร้อยละ 10 แป้งสาคุบริสุทธิ์จะมีอะไมโลส ร้อยละ 27 และอะไมโลเพกติน ร้อยละ 73 (พนม อินทฤทธิ์, 2561) ส่วนดั่งหรือหนอนสาคุเป็นอาหารที่ให้โปรตีนสูงในธรรมชาติ เมื่อต้นสาคุตาย หลังจากออกดอกแตกเขาแล้ว จะมีแมลงปีกแข็งมาเจาะเปลือกกินเนื้อในลำต้นสาคุพร้อมวางไข่กลายเป็นตัวอ่อน ต่อมากลายเป็นหนอนสาคุ

ประเทศอินโดนีเซียถือว่าเป็นประเทศที่มีพื้นที่ปาล์มสาคุมากที่สุดในโลกทั้งที่เป็นป่าและปลูกเพื่อการเกษตรรวมกันกระจายอยู่บริเวณต่าง ๆ ทั่วประเทศอินโดนีเซีย เช่น สุมาตรา (Sumatra) กาลิมันตัน (Kalimantan) สุลาเวสี (Sulawesi) ชวา (Java) โมลุกกะ (Moluccas) และพบมากที่สุดที่เกาะปาปัว (Papua islands) (Barahima Abbas et al., 2009) นิยมใช้เป็นอาหารหลักของชาวพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ในบริเวณเกาะนั้น ปาล์มสาคุ เป็นพืชที่ให้แป้งและเป็นแหล่งคาร์โบไฮเดรตที่ราคาถูกมีจำนวนมากหาได้ง่าย

ส่วนสรรพคุณตามตำรายาไทย หมอพื้นบ้านใช้รากแขนงในการรักษาอาการปวดศีรษะ ผลนำมารับประทานได้ จะมีรสเปรี้ยวและฝาดเล็กน้อย มีประโยชน์ทางยา สามารถลดความดันโลหิตสูงและบรรเทาอาการโรคเบาหวาน ในบางชุมชนมีความเชื่อในการนำยางจากก้านใบไปทาหน้ารักษาผิวฝ้าได้อย่างดี

นอกจากประโยชน์ในการใช้เป็นอาหารและยาแล้ว ต้นสาไถยังมีประโยชน์ทางระบบนิเวศวิทยา โดยเฉพาะในแม่น้ำลำคลองที่น้ำไหลแรงจะมีการพังทลายของดินสูง แต่ถ้าบริเวณใดมีป่าสาไถขึ้นหนาแน่นริมฝั่งแม่น้ำหรือลำคลอง จะทำให้น้ำไหลช้าลง และการพังทลายของดินก็ลดน้อยลงด้วย รวมถึงป่าสาไถที่ขึ้นบริเวณน้ำท่วมขัง เมื่อน้ำหลากบริเวณดังกล่าวก็จะลดน้อยลงด้วย เพราะจะมีกิ่งทางใบที่ร่วงหล่นหรือระบบรากเป็นส่วนช่วยในการชะลอน้ำ ป้องกันการพังทลายของดิน ต้นสาไถมีระบบรากที่หนาแน่น ยึดเกาะหน้าดินได้ดี (พนม อินทฤทธิ์, 2561) ซึ่งที่ตั้งอาณาจักรศรีวิชัยบริเวณป่าเล็บบัง เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ การปลูกพืชหรือต้นไม้ที่เหมาะสมกับพื้นที่เพื่อคงความอุดมสมบูรณ์ของดิน กระจายน้ำเพื่อการเกษตร และป้องกันน้ำท่วมในฤดูฝน (Sondang Martini Siregar, 2018)

วงศ์ "Gramineae" หรือ "Poaceae" ซึ่งรายชื่อพืชที่พบในจารึกนี้ สามารถระบุชื่อและชนิดได้ มีจำนวน 1 ชนิด คือ ไม้ และไม้ทรายเป็นชนิด อีก 2 ชื่อ คือ Waluh และ Pattum ซึ่งไม้ทรายเป็นความหมายว่าเป็นชื่อเรียกเป็นพืชชนิดใดสันนิษฐานโดย ศาสตราจารย์ George Coedès ว่าเป็นพืชวงศ์ไม้

ไม้ หรือ Bamboo เป็นหนึ่งในกลุ่มพืชสีเขียวตลอดปี (Evergreen Plant) แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ไม้กอ (Sympodial type) และไม้ลำเดี่ยว (Monopodial type) ไม้กอ หน่ออ่อนจะแทงยอดออกมาจากตาของเหง้าที่มีอยู่หลายตา โดยเหง้าใต้ดินจะมีขนาดใหญ่และสั้น หน่ออ่อนที่แทงออกมาจะเบียดกันแน่นเป็นกอทึบ มีลำแก้อยู่ข้างใน ส่วนลำอ่อนจะอยู่ภายนอกกอ เช่น ไม้ตง ไม้หวานอ่างขาง ไม้หยก ไม้รวก ไม้ไร่ หรือไม้ที่มีอยู่ในแถบโซนร้อน เช่น ประเทศไทย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ (คุณทล เทพจิตรา, 2561) บันทึกว่ามีประมาณ 1,250-1,500 ชนิดที่พบในโลก และอินโดนีเซียมี 154 ชนิด (A H D Abdullah, 2017) ซึ่งไม้ไผ่เป็นหญ้าชนิดที่ใหญ่ที่สุดในโลก พบทั่วไปทุกสภาพอากาศ ตั้งแต่ภูเขาที่หนาวเย็นถึงเขตร้อนชื้นของโลก ต้นไม้ในประเทศอินโดนีเซียมีตั้งแต่พื้นที่ป่าพรุไปจนถึงที่ราบสูงที่ระดับความสูง 2500 เมตร

ภูมิปัญญาชาวบ้านอินโดนีเซีย มีการใช้ไม้ไผ่หลายอย่าง ตั้งแต่การเกิดโดยการใช้มัดไม้ไผ่ตัดสายสะดือ การสร้างสะพาน สร้างบ้านเรือน ทำงานฝีมือหลายอย่าง ชาวอินดูในบาห์ลี ใช้ไม้ไผ่ ในการทำโลงศพ ในการฝังศพ (Herbarium Bogoriense et al., 1998) ใช้ในการทำเป็นโจ (Penjor) ในวันกาลุงกัน (Galungan Day) เป็นงานสำคัญที่สุดของชาวบาห์ลีตามความเชื่อของศาสนาฮินดู ตรงกับสัปดาห์ที่ 11 ในปฏิทินทางศาสนาของบาห์ลี มีการทำพิธีบูชาทั้งสิ้นเป็นเวลา 10 วัน มีการตั้งเสาไม้ไผ่สูงตกแต่งด้วยทางมะพร้าว ใบตอง ผลไม้ และขนมชนิดต่าง ๆ เชื่อว่าเป็นการเซ่นไหว้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับและกลายเป็นเทพที่จะลงมาเยี่ยมครอบครัวในช่วงเวลาดังกล่าว (ดวงกมล การไทย, 2559) นอกจากนี้ไม้ไผ่ยังทำเป็นเครื่องดนตรีที่เรียกว่า "อังกลุง" (Angklung) เป็นเครื่องดนตรีที่มีถิ่นกำเนิดจากประเทศอินโดนีเซียประกอบด้วยท่อไม้ไผ่สองถึงสี่ท่อที่ห้อยอยู่ในโครงไม้ไผ่ที่พันด้วยสายหวาย (Indonesian Angklung, 2013) การสร้างเสียงให้เกิดจากลำกระบอกไม้ไผ่จึงต้องใช้ ภูมิปัญญาที่สังเกตและปรับแต่งจากวัสดุเป็นหลัก โดยวัดจาก ปริมาตรของกระบอก ถ้าคว้านเนื้อไม้ตรงปากกระบอกออกไป มากจะทำให้ปริมาตรน้อย เสียงจะสูง ถ้าคว้านเนื้อไม้ที่ปาก กระบอกออกน้อย ปริมาตรจะมาก เสียงที่ได้จะออกโทนเสียงต่ำ จัดอยู่ในประเภทเครื่องตี ที่เกิดจากการเขย่าเพื่อให้กระบอกไปกระทบกับรางไม้ เกิดเป็น โทนเสียงที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว (ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ (องค์การมหาชน), 2559)

สรรพคุณตามตำรายาไทย แพทย์ตามชนบทที่ใช้ใบไม้ปรุงเป็นยาขับปอกล้างโลหิตระดูที่แห้งเสียได้ ตาไม้สุ่มไฟเป็นถ่านรับประทานแก้ร้อนในกระหายน้ำ รากมีรสกร่อยเย็นเล็กน้อย ใช้เป็นยาขับปัสสาวะ แก้ไตพิการและใช้ร่วมกับยาขับโลหิตและยาแก้หนองในได้ด้วย (เสงี่ยม พงษ์บุญรอด, 2519) ตำรับยาพื้นบ้านจากหนังสือbudจังหวดสงขลาใช้เป็นตำรับยาแก้ฟก ประกอบด้วย “ยาต้มเอามะพร้าว งอกซีก 1 หัวยาจัน 1 ชั่ง สุปัน 3 บาท ผักเป็ดแดง 1 ชี้แรด 1 ชั่ง ตาไม้ไฟสี่ลูก 3 ตา รากหงแดง 1 ต้มกินแก้ฟกทุมทั้งปวง เมื่อจะต้มให้ลำนึกถึงจันฮ่อแล” (หอสมุดแห่งชาติกาญจนาภิเษก สงขลา, 2560)

การใช้ประโยชน์พืชที่ปรากฏพบในจารึกตาลังตูโวในประเทศไทย

พืชนอกจากมีประโยชน์เป็นอาหารยังมีสรรพคุณทางยาช่วยรักษาโรคและอาการเจ็บป่วยของทั้งมนุษย์และสัตว์มากมาย แต่พืชบางชนิดมีความเป็นพิษหากนำมาใช้ไม่ถูกวิธี เช่น ยางของต้นชกหากสัมผัสผิวหนังจะทำให้แสบร้อนระคายเคืองได้ การจะนำเนื้อลูกชกมารับประทานจะต้องนำไปเผาไฟ หรือผ่านการต้มเสียก่อน เกิดภูมิปัญญาในการคัดเลือกพืชสมุนไพรมาใช้ได้อย่างปลอดภัย ถูกส่วน ถูกวิธี หากบางต้นหากรับประทานแล้วเกิดอาการวิงเวียน ใจสั่นขับเหงื่อ เรียกว่า “หมากยัน” (เสงี่ยม พงษ์บุญรอด, 2519) ซึ่งพืชแต่ละชนิดจะมีสรรพคุณทางยา หรือสารสำคัญที่แตกต่างกัน มากน้อย ขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ สามารถเจริญเติบโตให้ผลผลิตที่ดีในบริเวณจำเพาะเหมาะสม เช่น จันทน์เทศ ที่มาจากหมู่เกาะโมลุกกะ และเกาะบันดา กานพลู ที่มาจากเกาะเตอร์นาตี (คอนเดิล ไมเคิล, 2553) ประเทศอินโดนีเซีย ในสมัยโบราณเรียกหมู่เกาะเหล่านี้ว่า “หมู่เกาะเครื่องเทศ” เป็นแหล่งผลิตเครื่องเทศสมุนไพรที่มีสรรพคุณทางยาคุณภาพสูงแห่งหนึ่งในสมัยโบราณ

ประเทศไทยก็เป็นประเทศแถบเส้นศูนย์สูตร ที่มีลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศทางภาคใต้คล้ายประเทศอินโดนีเซีย คือมีพื้นที่ติดทะเล มีฝนตกชุก อยู่ในเขตร้อนชื้น พืชทั้ง 5 ชนิดที่ปรากฏในจารึกตาลังตูโว ก็ปรากฏพบมากเจริญเติบโตได้ดีทางภาคใต้ของประเทศไทยด้วยเช่นกัน พบการใช้ประโยชน์หลากหลายมีทั้งคล้ายกันและแตกต่างกันกับประเทศอินโดนีเซีย เช่น สาคุ ประชาชนในประเทศไทยนิยมนำมาแปงสาคุทำเป็นของหวาน แต่อินโดนีเซียบางชนเผ่ารับประทานเป็นแห่งคาร์โบไฮเดรตหลัก อาจจะเป็นด้วยว่าประเทศไทยมีภูมิประเทศ ที่สามารถให้ผลผลิตข้าวที่สูง แหล่งคาร์โบไฮเดรตอื่นจึงแปลงรูปแบบวิธีรับประทานเป็นของหวานและอาหารว่างมากกว่าที่จะเป็นอาหารหลัก และการใช้น้ำตาลจากมะพร้าว และต้นชก ในการทำขนมหวานซึ่งมีความหอมหวานมากกว่าน้ำตาลที่มาจากอ้อย การกินหมากพลู หรือเคี้ยวหมากยังเป็นที่ยิยมและปรากฏให้เห็นในผู้สูงอายุในชนบทของประเทศไทย ซึ่งคติความเชื่อเดิมในบางพื้นที่เชื่อว่า ช่วยให้อายุยืนยาว เป็นยาบำรุงกำลัง หรือทำให้ฟันมีสีดำสวยงาม อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการกินหมากบางพื้นที่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ใช้เป็นเครื่องยศแสดงถึงอำนาจและชนชั้น ในจารึกสำคัญหลักหนึ่งของประเทศไทย คือ จารึกหลักที่ 1 หรือจารึกพ่อขุนรามคำแหง พุทธศักราช 1835 ในสมัยสุโขทัย ปรากฏรายชื่อพืชที่ตรงกับจารึกตาลังตูโวถึง 2 ชนิดด้วยกัน คือ มะพร้าว และหมาก ความว่า “...เมืองนี้จึงชมสร้างป่าหมากป่าพลูทั่วเมือง ทุกแห่งป่าพร้าวก็หลายในเมืองนี้...” (คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในโอกาสที่วันพระบรมราชสมภพครบ 200 ปี, 2548) นั้น แสดงว่า พืชทั้ง 2 ชนิดนี้เป็นที่รู้จักและใช้ประโยชน์ของผู้คนในสุโขทัย ใช้หมากเป็นเครื่องถวายสักการะและของถวายของโอยทาน เป็นพืชที่มีค่าที่ต้องแต่งเฝ้ารักษา ดังในจารึกศรีชุมความว่า “..ปลูกดอกไม้ต้นใหญ่หลายพรรณแก่กม...พระศรีมหาโพธิ์ไว้คนแต่งเฝ้ารักษาหลายคร้วมีทั้งสวนหมากสวนพลูไร่่นาคร...” (คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัว ในโอกาสที่วันพระบรมราชสมภพครบ 200 ปี, 2548) ซึ่งหมาก ปรากฏหลักฐานการพบในไทย ที่แหล่งโบราณคดี ถ้ำผี พบทั้งซากหมากและพลู นั้นแสดงว่า หมากและพลูมีถิ่นกำเนิดที่ประเทศไทยเมื่อ 10,000 ปีมาแล้ว⁽⁴²⁾ (อรไท ผลดี, 2538). และการพบหลักฐานอินทรีวัตถุ เช่น หมาก มะพร้าว ในซากเรือโบราณพนมสุรินทร์ ที่จังหวัดสมุทรสาคร ประเทศไทย สันนิษฐานว่า มะพร้าว และหมากเป็นสินค้าแลกเปลี่ยนประเภทหนึ่งในเส้นทางการค้าทางทะเล นั้นย่อมแสดงให้เห็นว่าพืชทั้ง 2 ชนิดนี้เป็นพืชที่มีความสำคัญในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปัจจุบันพืชทั้ง 2 ชนิดนี้ยังปรากฏการใช้ประโยชน์หลากหลายสืบต่อมาทั้งในการบริโภคและอุปโภค

อย่างไรก็ดี พืชชนิดต่าง ๆ เหล่านี้ถือเป็นประจักษ์พยานที่ยืนยันว่าลักษณะภูมิประเทศของอาณาจักรศรีวิชัย นั้นเป็นพื้นที่หมู่เกาะเขตร้อนชื้นที่มีลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศเอื้ออำนวยต่อการเจริญเติบโตต่อพืชวงศ์ปาล์ม เช่น มะพร้าว ต้นชก สาคุ หมาก และพืชวงศ์ไผ่ ซึ่งผู้คนที่อาศัยอยู่ได้ใช้ประโยชน์จากพืชชนิดนี้อย่างมากทั้งในด้านการดำรงชีวิต ใช้เป็นอาหาร ยารักษาโรค เครื่องใช้หรือในมิติของวัฒนธรรมความเชื่อต่าง ๆ ตั้งแต่เกิดจนตาย และ พืชบางชนิดมีความจำเป็นในการเจริญเติบโตและเป็นไม้ยืนต้นที่ต้องอาศัยเวลาในการเจริญเติบโตเป็นเวลานาน 10-20 ปีถึงจะให้ผลผลิตได้ และให้ผลผลิตได้ยาวนาน เช่น มะพร้าว หมาก และบางต้นเมื่อให้ผลผลิตหรือออกลูกแล้วต้นแม่ก็จะค่อยๆ เหี่ยวแห้งและตายไป เช่น ต้นชกเมื่อออกผล ต้นก็จะตาย บางชนิดจะใช้ประโยชน์ก็ต้องตัดทิ้งต้น เช่น ไผ่ และ สาคุ ดังนั้นการปลูกทดแทนและใช้ประโยชน์อันยาวไกลจึงเป็นการวางแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอีกอย่างหนึ่งของกษัตริย์ในอาณาจักรศรีวิชัยที่เข้าใจในธรรมชาติของพืชพรรณ พฤกษศาสตร์ ในอาณาจักรของพระองค์เป็นอย่างดีเยี่ยม

สรุป

การที่กษัตริย์ศรีวิชัยนาสะ แห่งอาณาจักรศรีวิชัยคัดเลือกพืชที่ให้ประโยชน์ต่อผู้คนในอาณาจักรเพื่อปลูกในสวนสาธารณะ แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายทางพฤกษศาสตร์ของพืชในภูมิภาคแถบหมู่เกาะของอาณาจักรศรีวิชัยในสมัยนั้น เป็นพืชสำคัญต่อการใช้ชีวิตของผู้คนในอาณาจักร ก่อประโยชน์ทางตรงและทางอ้อม กับผู้คนที่อาศัยบริเวณหมู่เกาะคาบสมุทรมลายูฝั่งทะเล ซึ่งลักษณะภูมิประเทศอยู่ในเขตร้อนชื้น ฝนตกชุก เป็นภูมิประเทศเหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของพืชเหล่านี้ ซึ่งประเทศอินโดนีเซียเป็นประเทศที่มีระบบนิเวศที่หลากหลายแห่งหนึ่งของโลก พืชเหล่านี้เกิดขึ้นเจริญเติบโตได้เองในธรรมชาติ ความสมบูรณ์ของป่า การที่กษัตริย์ศรีวิชัยนาสะ แห่ง อาณาจักรศรีวิชัยทรงมีรับสั่งให้ปลูกนั้นแสดงว่าพระองค์เล็งเห็นความสำคัญของพืชเหล่านี้ เพื่อใช้เป็นแหล่งอาหาร ใช้เป็นยารักษาโรค ใช้ในการสร้างบ้านเรือน งานศิลปหัตถกรรม หรือใช้เป็นอุปกรณ์ในการประกอบพิธีกรรมความเชื่อ ซึ่งพืชเหล่านี้ล้วนอยู่ในวิถีชีวิตของคนอินโดนีเซียตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของผู้คนในพื้นที่ สะท้อนให้เห็นความสามารถของผู้นำถึงนโยบายการดูแลความเป็นอยู่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตของผู้คนในอาณาจักร ทั้งการอุปโภคบริโภค การคัดเลือกพืชที่สำคัญมาปลูกขยายพันธุ์ และอนุรักษ์ ก่อประโยชน์ระยะยาวต่อผู้คนในอาณาจักร

บรรณานุกรม

- กองการศึกษา เทศบาลตำบลบางเตย. (ม.ป.ป.) *การทำลูกชกภูมิปัญญาท้องถิ่น ตำบลบางเตย อำเภอเมือง จังหวัดพังงา*.
http://www.bangtoeycity.go.th/news/doc_download/a_310517_093413.pdf
- กฤษดา เทพจิตรา. (19, พฤศจิกายน, 2561). *ความรู้เรื่องไฟ ที่ใครๆ ยังไม่รู้*. เทคโนโลยีชาวบ้าน.
https://www.technologychaoban.com/bullet-news-today/article_85150.
- คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในโอกาสที่วันพระบรมราชสมภพครบ 200 ปี. (2548). *ประชุมจารึกภาค 8*. กรมศิลปากร.
- คอนเตล ไมเคิล. (2553). *เครื่องเทศ: ประวัติศาสตร์รสจัดจ้าน The Taste of Conquest*. (สุนิสา กาญจนสกุล, ผู้แปล). มติชน.
- ฉัตรชัย สังข์ผุด, จีราภรณ์ สังข์ผุด, และอนุสรณ์ บันลือพิช. (2562). ผลผลิตและคุณสมบัติของแปรงสาครุระยะต่าง ๆ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช, *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*, 38(1), 108.
- ดวงกมล การไทย. (11 กรกฎาคม 2559). *อินโดนีเซีย – ประเพณีพิธีกรรม*. ฐานข้อมูลสังคม – วัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.
https://www.sac.or.th/databases/southeastasia/subject.php?c_id=3&sj_id=16.
- ดวงกมล การไทย. (18 กรกฎาคม 2559). *อินโดนีเซีย-อาหาร*. ฐานข้อมูลวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.
https://www.sac.or.th/databases/southeastasia/subject.php?c_id=3&sj_id=17.
- ดวงแก้ว ปัญญา และกฤษณะ คตสุข. (2561). โลดทะนงแดงสมุนไพรแก้พิษ(งู). *กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก (จุลสารฉบับอิเล็กทรอนิกส์)*, 1(4).
- ประทีป ชุมพล. (2551). “คัมภีร์สรรพคุณแลมหาพิภักดิ์” ในแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ภูมิปัญญาทางการแพทย์มรดกทางวัฒนธรรมของชาติ (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การค้ำของสภสค.
- พจนก กาญจนจันทน. (16, เมษายน, 2563). *กินพลู เขียนหมาก ปากแดง*, เอกสารประกอบ 30 ปี พิพิธภัณฑสถานศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ “เข้าใจสิ่งของเข้าใจผู้คน”.
<https://museum.socanth.tu.ac.th/wp-content/uploads/2020/04>.
- พนม อินทฤทธิ์. (2561). *คู่มือการถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีการผลิตและแปรรูปแป้งสาครในจังหวัดนครศรีธรรมราช ตรัง และพัทลุง*. คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย. http://www.thai-explore.net/file_upload/submitter/file_doc/6f1ffc82dedf05a_35696526b19ad5358.pdf.
- ภูวดล ทรงประเสริฐ. (2547). *อินโดนีเซียอดีตและปัจจุบัน*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัชดา พงษ์สัตยาพิพัฒน์ และแอนเดอส์ เอส บาร์ฟอด. (2552). คุณค่าทางเศรษฐกิจของปาล์มน้ำตาล (*Arenga pinnata* Merr. And *A. westerhoutii* Griff., วงศ์ (Arecaceae) 941): ในประเทศไทย. *วารสารพฤกษศาสตร์ไทย*, 1(2), 103-117.
- ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ (องค์การมหาชน). (2559). *งานศิลปหัตถกรรมประเภทอังกะลุง การสัมภาษณ์ ครูพีระศิษย์ บัวทั้ง ครูช่างศิลปหัตถกรรม ประจำปี 2559*.

https://www.sacit.or.th/uploads/items/attachments/e65d4c415d8f7f41751b1c0415f03eae/_05ff0b520c4c68cf205eea0f5ac0c24a.pdf.

สถานีวิทยุแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย FM 101.5 MHz. (8, มกราคม, 2565). *บทความ หมากพลู ในวัฒนธรรมอินเดีย*. รายการปกิณกะอินเดียสุรัตน์ โหระชัยกุล และณัฐ วัชรศิริพันธ์ ศูนย์อินเดียศึกษาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

<https://curadio.chula.ac.th/Program.php?gc=ind>.

สฤชดี พงศ์ ขุนทรง. (2558). การค้าขายทางทะเลระหว่างเมืองโบราณสมัยทวารวดีกับประเทศจีนและภูมิภาคตะวันออกกลาง. *Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 8(2), 2532.

สมพร ภูติยานันต์. (2552). *การตรวจเอกลักษณ์พืชสมุนไพร พฤษกษอนุกรมวิธาน*. เอรวิณการพิมพ์.
สุภัทรดิศ ดิศกุล (มจ.). (2549). *ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ ถึง พ.ศ. 2000* (พิมพ์ครั้งที่ 4). สมาคมประวัติศาสตร์ในพระบรมราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร. (2563). *หมาก*.
ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก. https://arit.kpru.ac.th/ap2/local/?nu=pages&page_id=1770&code_db=610010&code_type=01.

เสงี่ยม พงษ์บุญรอด. (2519). *ไม้เทศ ไม้ไทย ยาเทศ ยาไทย สมุนไพร*. เกษมบรรณกิจ.

หอสมุดแห่งชาติกาญจนาภิเษก สงขลา. (2560). *การศึกษาดำรงยาสมุนไพรแผนโบราณ ฉบับวัดบ้านลุ่ม อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา*. เวลต์มีเดีย กราฟฟิก.

หอสมุดแห่งชาตินครศรีธรรมราช. (2558). *การปริวรรตและศึกษาวิเคราะห์เอกสารโบราณภาคใต้ ประเภทหนังสือใบดคำฉบับหอสมุดแห่งชาตินครศรีธรรมราช เรื่อง คาถาและตำรายา*. ประยูรการพิมพ์.

อรทัย เนียมสุวรรณ, ดวงทิพย์ อรัญดร, พัชรพล ใจสมุทร, และกชกร สุขจันทร์ อินทนูจิตร์. (2557). *ตำรายาจากหนังสือใบดคำ หมอลอย มุกดา หมอวงศ์ พิมพ์ทอง*. เจริญทองการพิมพ์.

อรไท ผลดี. (2538). ประวัติพรรณพืชทางศิลปวัฒนธรรมไทยโครงการอนุรักษ์และพัฒนาพรรณพืชทางศิลปวัฒนธรรมไทย, *วารสารเกษตรศาสตร์สังคม*, 16(1), 76-87.

อุเทน วงศ์สถิตย์. (24-25, กรกฎาคม, 2557). ความสัมพันธ์ของภาษาและรัฐโบราณในอาเซียน” การเมืองและการค้าบนคาบสมุทรมลายู : การศึกษาผ่านจารึก จัดโดยภาควิชาโบราณคดีและภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร. ใน *เสวนาทงวิชาการด้านวัฒนธรรมอาเซียน*. ห้องกรุงเทพบอลลุ่ม ชั้น 2 โรงแรมรอยอลซิตี ถนนบรมราชชนนี กรุงเทพฯ ฯ.

เอิบเปรม และยุวดี วัชรางกูร. (2562). *เรือเครื่องผูกประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์นับพันปี*. ยิปซี.

A H D Abdullah, N Karlina, W Rahmatiya, S Mudaim, Patimah, and A R Fajrin. (2017). Physical and mechanical properties of five Indonesian bamboos. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 60, 1.

Anders Haagen and Celso B. Lantican. (February 2011 – December 2014). *Arenga pinnata (Wurmb) Merr. Promising Source of Bioethanol and Low Glycemic Index Sugar*.

- Barahima Abbas. (2009). Genetic Relationship of Sago Palm (*Metroxylon sagu* Rottb.) in Indonesia Based on RAPD Markers. *Biodiversitas Journal of Biological Diversity*, 10(4), 168-174.
- Donowati Tjokrokusumo. (2018). Potency of sago (*metroxylon* spp) crops for food diversity. *Biodiversity International Journal*, 2(3), 239-240.
- Endri Martini and James M. Roshetko. (2011, December 5-7). Aren (Arenca pinnata (Wurmb) Merr.) Traditional Management System in Batang Toru, North Sumatra and Tomohon, North Sulawesi, Indonesia. The First International Conference of Indonesian Forestry Researchers (INAFOR) Bogor.
- Evi Sovia and Dian Anggraeny. (2019). Sugar Palm Fruits (*Arenca pinnata*) as Potential Analgesics and Anti-Inflammatory Agent. *Molecular and Cellular Biomedical Sciences*, 3(2), 107-114.
- George Cœdès. (1930). Les Inscriptions Malaises de Crivijaya. *Bulletin de l'Ecole française d'Extrême-Orient*, 30, 29-80.
- Gunawan Kartapranata. (2010, August 24). In Wikimedia. *Berkas: Talang Tuo Inscription*. Retrieved September 30, 2022, https://id.wikimedia.org/wiki/Berkas:Talang_Tuo_Inscription.jpg.
- Herbarium Bogoriense, Puslitbang Biologi – LIPI and Bogor. (1998, May 10-17). *State of The Art of Indonesian Bamboo - Elizabeth A. Widjaja*. The work on Bamboo and Rattan Genetic Resources is supported by Japanese Government. https://www.biodiversityinternational.org/fileadmin/biodiversity/publications/Web_version/572/ch26.htm.
- Indonesian Angklung. (2013, December 15). *Inscribed in 2010 (5.COM) on the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity*. Intangible Cultural Heritage. <https://ich.unesco.org/en/RL/indonesian-angklung-00393>.
- Kang Pa Lee, Giftania Wardani Sudjarwo, Ji-Su Kim, Septrianto Dirgantara, Won Jai Maeng, and Heeok Hong. (2014). The anti-inflammatory effect of Indonesian Areca catechu leaf extract in vitro and in vivo, *Nutrition Research and Practice*, 8(3), 267-271.
- Kulke Hermann. (1993). "Kadatuan Srivijaya" - Empire or kraton of Srivijaya? A Reassessment of the Epigraphical Evidence. *Bulletin de l'Ecole française d'Extrême-Orient*, 80, 159-181.
- M. C. Subhadradis Diskul. (1980). *The Art of Sirvijaya*. Oxford University Press.
- Liza Meutia Sari, Suyatna Fd, Sri Utami, Chairul Chairul, Gus Permana Subita, Yuniardini S Whulandhary, and Elza Ibrahim Auerkauri. (2014). Acute Oral Toxicity Study of Areca Catechu Linn. Aqueous Extract In Sprague-Dawley Rats. *Asian Journal of Pharmaceutical and Clinical Research*, 7(5), 20-22.

- SC Ahuja, Siddharth Ahuja, and Uma Ahuja. (2014). Coconut – History, Uses, and Folklore. *Asian Agri-History*, 18(3), 221.
- Shaharir M.Z. (2017), The Sensitivity of The Past Malayonesian Leaders and Scholars Toward Sustainability. *The Malaysian journal of Islamic sciences*, 20, 11-20.
- Sondang Martini Siregar. (2018). Talang Tuo inscription: The management of environmental in Sriwijaya period. *Indonesian Journal of Environmental Management and Sustainability*, 3, 80-83.
- Tim Penyusun Mawardi Umar, Kamal A. Arif, Rita Krisdiana, Januar Aristianto, Nur Fadhilah, and Allan Akbar. (2021). *Mendukung Pertumbuhan Ekonomi di daerah Modal Bank Indonesia Dalam Dinamika Perekonomian Aceh*. Bank Indonesia Institute. <https://steemit.com/indonesia/@husaini/aceh-biji-pinang-terbaik>.